

HVO Nieuws

jaargang 9, voorjaar 2007

Zingeving in het basis-, voortgezet en
(hoger) beroepsonderwijs: een uitdaging!

Lancering www.human.nl
in Beeld en Geluid op Alliantiedag 2007

Inhoud

- 3
Virtuele vorming
- 5
Nieuws voor alumni en studenten
van de lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing
- 7
Mijn vierde jaar afvinken
- 9
Mijn eerste cursus DOEN! ... bijzonder!
- 10
In het SPOOR van levensbeschouwelijke vorming
- 13
'Wie of wat DOET mij wat?'
Een inspiratiespel voor leerlingen van 10 - 14 jaar
- 14
"Je moeder kan een Kami zijn"
- 16
Filosoferen met kinderen
- 17
Met hvo gewoon de kost verdienen en dat voelt geweldig!
- 18
HVO in Beeld en Geluid op Alliantiedag 2007
- 20
Multiple Choice Identity in de 'Week of Europe'
- 21
Workshop 'Migratie en mobiliteit' op pabo Groningen
- 22
Ontmoeting rond religie en levensbeschouwing
in het openbaar onderwijs
- 24
India: over 'critical thinking' en kinderarbeidvrije dorpen

Virtuele vorming

Leraren humanistisch vormingsonderwijs (hvo) zien vanzelfsprekend de mogelijkheden voor zelfvorming die de digitale wereld van de computer kinderen en jongeren biedt.

Communicatie (chatten), ontspanning (games), informatieverwerking: internet is een wellicht onbedoeld maar krachtig vormingsinstrument. Naast vorming kan – als bij vrijwel alles – ook vervorming optreden. Volgend jaar (21 maart 2008) is het voorjaarssymposium 'Virtuele vorming' van de Stichting HVO gericht op de vraag: op welke wijze kan het humanistisch vormingsonderwijs op grond van zijn doelstelling meerwaarde bewerkstelligen ter ondersteuning van deze zelfvorming?

Virtueel

Virtueel betekent denkbeeldig, niet bestaand in de fysieke wereld. Bij het woord denk je bijna automatisch aan de digitale wereld van de computer. Dat is echter veel te beperkt. Het virtuele of fictieve maakt vanouds deel uit van ieders leven. Een mens kenmerkt zich door vele verlangens. Deze zoeken sinds mensenheugenis ook hun vervulling in dromen, verhalen, films, televisieprogramma's en meer recent via internet. Vooral internet geeft mensen ongekende mogelijkheden virtuele werelden te scheppen, waarin nieuwe identiteiten aangenomen kunnen worden en andersoortige levens kunnen worden geleid. Games vormen virtuele werelden. Het kan ook nog realistischer, zoals in Second Life, waarin je bijvoorbeeld met een tweede identiteit van jezelf in de gedaante van een levensechte pop kunt leven en werken. Het zou in de nabije toekomst best eens kunnen dat je als virtuele hvo-leraar voor virtuele leerlingen een virtuele vormingsles verzorgt, over bijvoorbeeld kinderrechten in de virtuele wereld. Zelfs grote bedrijven nemen Second Life heel serieus. Hoelang zal het nog duren voordat mensen (net als katten volgens het gezegde) beschikken over negen (virtuele) levens?

Balans

Kinderen tussen tien en veertien jaar zitten gemiddeld tussen twee en zes uur per dag achter de computer. Op vrije dagen en in vakanties beduidend meer. De computer gebruiken ze nauwelijks voor huiswerk. Massaal gebruiken zij MSN of spelen games; dit laatste betreft met name jongens. De vormende kracht kan formidabel zijn; dat geldt ook voor de vervormende kracht. In de virtuele wereld is het mogelijk al je verlangens te realiseren. Dat kan je sociaal en sterk maken, zowel in de virtuele als in de fysieke wereld, maar ook asociaal en zwak. Hoe moeilijk zal het voor mensen zijn een gezonde balans te onderhouden tussen de fysieke wereld en de virtuele wereld? Kan het humanistisch vormingsonderwijs daar op voorbereiden? Op het symposium zullen we deze en andere vragen met elkaar grondig onderzoeken.

Virtus

Virtueel is onder meer afgeleid van het Latijnse virtus (moed). Bij moed denken humanisten al gauw aan een van de vier zogenoemde heidense of humanistische deugden: wijsheid, moed, rechtvaardigheid en beheersing. De betekenisrelatie tussen moed en virtueel in de betekenis van denkbeeldig is onduidelijk. Wellicht is de

relatie ontstaan door de getoonde moed in vele oude heldenverhalen. Het is te hopen dat bevordering van moed en de andere genoemde deugden ook verbonden zal worden met de virtuele werelden van internet.

Nico Stuij, directeur HVO

(On)geloof in Nederland

Vlak voor de kerst bracht de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid het rapport *Geloven in het publieke domein* uit. Daaruit blijkt dat 'christenen en overige gebonden religieuzen' 28 procent van de bevolking uitmaken, humanisten ook 28 procent, de 'ongebonden spirituelen' 26 procent en de zogenoemde niet-religieuzen/niet-humanisten 18 procent.

Oproep

Vooral de laatste groep zou vatbaar zijn voor extremistische visies. De NRC van 20 december jongstleden noemde deze groep 'nihilisten met lage tolerantie'. Het rapport doet de volgende oproep: "Van de categorie

met een actieve, verantwoordelijke burgerschapsstijl mag leiderschap worden verwacht, ook op levensbeschouwelijk terrein, in de vormgeving van een betere wereld ... Meer aandacht voor zingeving komt (de ontwikkeling van) burgerschap ten goede." Nog meer dan tot nu toe zal de Humanistische Alliantie (HA) gehoor gaan geven aan deze oproep. Voor het HVO als lid van de HA betekent dit dat geprobeerd zal worden in de nabije toekomst aan veel meer kinderen humanistisch vormingsonderwijs aan te bieden dan tot nu tot het geval is. Dit zal mede mogelijk worden door rijksbekostiging van de lessen, waarvoor alle lichten nu op groen staan.

Politiek in juni

De partijen die nu de regering uitmaken, hebben alle drie de aangenomen motie ondertekend die een vorm van rijksbekostiging voor het gvo en hvo beoogd te bewerkstelligen. De motie droeg de minister op een voorstel voor rijksbekostiging te doen als onderdeel van de behandeling van de zogenoemde voorjaarsnota in juni 2007.

Voor de kerst hebben de samenwerkende organisaties onder de titel *Duurzaam G/HVO* het ministerie al een uitgewerkt voorstel doen toekomen. Het ministerie laat momenteel onderzoeken hoe groot de vraag zal zijn van ouders met kinderen in het openbaar basisonderwijs. Tevens heeft het ministerie inzicht nodig in het aanbod van leraren om een goede inschatting te kunnen maken van de hoeveelheid geld, die voor gvo en hvo gereserveerd moet worden.

Shared Service Center

Als rijksbekostiging een feit is, kan de betrokken leraren vanaf 1 augustus 2008 een dienstbetrekking aangeboden worden door een organisatie die een zendende instantie vertegenwoordigt. Het zakelijke gedeelte (waaronder de salarisadministratie) zullen de verschillende denominatieve organisaties gezamenlijk gaan inrichten en beheren in een zogenoemd Shared Service Center.

Nieuws voor alumni en studenten

van de lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede en eerste graad

Studiedag voor docenten GL

Op 23 maart 2007 staat de jaarlijkse studiedag voor docenten GL (godsdienst/levensbeschouwing) gepland. In het ochtendgedeelte kun je reageren op de inbreng van vier forumleden, die debatteren over de door de VDL (Vereniging van Docenten Levensbeschouwing) gewenste, door anderen verwachte en de uiteindelijk haalbare rol van de docent GL in de schoolorganisatie (naast de vaklessen GL). In het middagprogramma kun je kiezen uit twee keer vijf workshops. Sommige workshops hebben met (spirituele) ervaring of schoolidentiteit te maken, zoals Taizé, kloostermeerdaagse, verhalen vertellen en diverse vieringen. Andere workshops zijn ontmoetingsworkshops (je kunt ervaringen en soms materiaal uitwisselen), zoals vmbo, examenvak Tweede Fase 2007, levensbeschouwing op maat en opleidingen. Al met al een gevarieerde studiedag met actuele thema's.

Lid worden van de 'nieuwe' vereniging voor docenten levensbeschouwing?

Zoals in het vorige HVO Nieuws al vermeld stond, zijn de bestaande verenigingen voor docenten godsdienst en levensbeschouwing (VDL en VGL) bezig met een fusie. Op de ledenvergaderingen van maart 2006 hebben de beide besturen toestemming gekregen om dit proces op gang te brengen. Het gezamenlijke bestuur van de gefuseerde vereniging zal voorlopig onder de naam VDLG werken, wat staat voor 'Vereniging voor Docenten Levensbeschouwing en Godsdienst', tot er een definitieve naam is gekozen.

De bedoeling is om een vereniging te worden die allen (leraren en andere belangstellenden voor het vak levensbeschouwing) ten dienste wil staan, zowel wat betreft de vakinhoud als de beroepsaspecten. Als uitgangspunt en basisdocument wordt *Het Pleidooi* (2002) gehanteerd, opgesteld door VDL, VGL en HVO. Dit betekent dat iedereen die met het vak levensbeschouwing te maken heeft, nu lid kan worden. Dus ook voor het toenemende aantal leraren hvo en levensbeschouwing is dit de juiste plek waar hun belangen behartigd worden.

Op de studiedag van 23 maart 2007 in Utrecht zullen de uitkomsten van het overleg van beide besturen voorgelegd worden aan de leden, die dan hun fiat kunnen

geven aan de definitieve oprichting van de nieuwe vereniging. Voor meer informatie, kijk op www.vdinfo.nl.

Narthex, tijdschrift voor levensbeschouwing en educatie

Narthex is een vaktijdschrift voor docenten godsdienst/levensbeschouwing (GL). Ook als je meer in algemene zin in levensbeschouwelijk onderwijs geïnteresseerd bent, heeft het je heel wat te bieden.

Het voorlaatste nummer van *Narthex* stond in het teken van de nieuwe lichten docenten godsdienst/levensbeschouwing (GL) en de verschillende opleidingen tot leraar GL. Ook de lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de eerste graad komt uitgebreid aan bod. Marijke van de Hel en Marjo de Vries (studenten van onze opleiding) geven hun visie op het vak levensbeschouwing. Lezen dus!

Moodle – een elektronische leeromgeving voor HVO

De Stichting HVO wil een bijdrage leveren aan het methodisch werken door docenten hvo en levensbeschouwing in (de onderbouw van) het voortgezet onderwijs. Drie enthousiaste docenten, Josje Wubs, Susanne van Briemen en Isolde de Groot, hebben deelgenomen aan een pilotgroep. Zij hebben interessante lessenseries ontwikkeld. Om deze lessenseries en ook ander lesmateriaal online te kunnen bekijken en downloaden, is het HVO bezig met het opzetten van een site met behulp van *Moodle*, een elektronische leeromgeving. De streefdatum om deze site de lucht in te laten gaan, is begin juli. We zullen jullie te zijner tijd via www.hvo.nl op de hoogte stellen.

Werk je in (de onderbouw van) het voortgezet onderwijs en spreekt het jou ook aan om je lessen in een doordacht

format te zetten en via *Moodle* beschikbaar te maken voor collega's? Houd dan www.hvo.nl in de gaten. We gaan waarschijnlijk een online manifestatie houden waarin je prijzen kunt winnen!

Van 'oei, ik groei!' naar 'hoera, ik groei!'

Oei, ik groei! is de titel van een boek dat ik ooit gelezen heb en dat zijn nu juist de woorden die bij mij opkomen als ik denk aan het tweede jaar van de opleiding hvo en levensbeschouwing.

Voor ik met deze opleiding begon dacht ik dat ik toch aardig uitgegroeid was (behalve in de breedte jammer genoeg!). Het eerste jaar was een jaar van ontdekken van mijzelf en de theorie doorworstelen. Het tweede jaar dacht ik nooit door te komen, omdat er weinig was blijven hangen van al die boeken en (vaak taai) leerstof. Nu zit ik halverwege dat tweede jaar. Ik merk dat ik steeds meer 'groeit' en dat gaat in een ongelooflijk tempo ('oei').

Door het reflecteren en gebruiken van al die theorie in de praktijk, beseft ik dat de mist in mijn hoofd aan

Mijn ervaringen met hvo

In het tweede jaar van de pabo konden wij kiezen om het vak hvo te volgen. We kregen eerst een bijeenkomst waarin we konden zien wat hvo precies inhoudt. Deze les werd gegeven door Hanna Geerdes en zij heeft mij zó weten te enthousiasmeren dat ik de opleiding leraar hvo en levensbeschouwing ben gaan volgen.

In mei 2006 ben ik afgestudeerd aan de pabo, maar ik wilde mezelf graag nog verder ontwikkelen. Daarom ben ik in september begonnen aan de opleiding tot lerares voor het speciaal onderwijs.

Naast deze voltijdopleiding ben ik doorgegaan met de hvo-opleiding, ik zit nu in het derde leerjaar. Deze twee opleidingen zijn goed te combineren. Doordat het derde jaar van de hvo-opleiding gericht is op zelfstandigheid, kan ik zelf plannen wanneer ik de opdrachten ga maken. De opdrachten voor het derde jaar bestaan onder meer uit een drietal boeken lezen, intervisie, reflectieverslag schrijven, portfolio aan de hand van competenties en natuurlijk het lesgeven zelf. Het hele jaar draait eigenlijk om het reflecteren op jezelf. In het derde jaar zijn er twee terugkomdagen; de eerste was in november en de tweede is in juni.

het optrekken is en alle puzzelstukjes als één geheel in elkaar gaan passen. Ik heb zo veel van mijzelf ontdekt dat het me soms even duizelt, maar ik kan nu zeggen dat ik kan lesgeven, leren, reflecteren, nuanceren, relativiseren. Allemaal woorden die ik twee jaar geleden niet aan mijzelf zou hebben gekoppeld. Bovenal beseft ik dat ik er best mag zijn als mens en als juf. Dus 'oei, ik groei!' is eigenlijk 'hoera, ik groei!'. En elke week een stukje meer.

Miranda Vos, student opleiding leraar hvo en levensbeschouwing Utrecht, tweede jaar

Zingeving in het basis-, voortgezet en (hoger) beroepsonderwijs: een uitdaging!

Voor bewust en verantwoord leren (samen)leven is het ontwikkelen van een persoonlijke levenshouding essentieel. Deze vorming mag zeker niet ontbreken in het onderwijs.

Vind jij het ook belangrijk dat kinderen/jongeren (leren) onderzoeken wie zij zelf zijn en hoe zij zin en vorm kunnen geven aan hun eigen leven? En dat ze dit leren delen met anderen?

En heb je affiniteit met educatie en humanisering? Of misschien sta je al voor de klas en zoek jij de uitdaging in verdieping?

In het najaar starten weer de nieuwe deeltijdopleidingen hvo en levensbeschouwing van de tweede en eerste graad. En ook een verkorte opleiding voor groepsleerkrachten in het basisonderwijs.

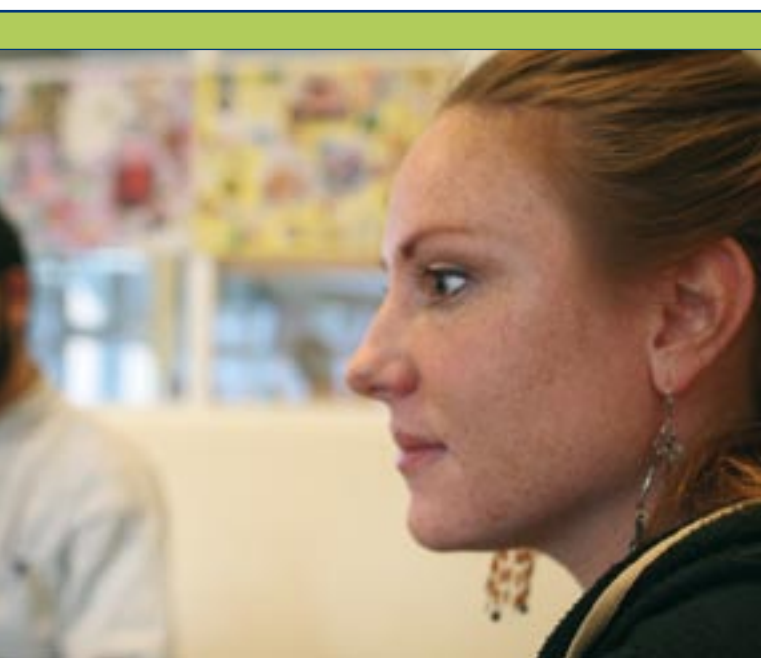
Voor mijn andere opleiding voor het speciaal onderwijs loop ik nu stage in groep 7/8 op een school voor moeilijk lerende en moeilijk opvoedbare kinderen (sbo-school). Ik vind het wel heel pittig om deze kinderen een hvo-les te geven. Naarmate ik vaker lesgeef, merk ik dat er vooruitgang is. Ze hebben heel veel structuur en duidelijkheid nodig, waardoor mijn lessen er anders uitzien dan voorheen. Geen verschillende werkvormen in één les en niet te veel 'vrije' situaties, want veel van

Mijn vierde jaar afvinken

Het vierde jaar van de lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing. Ik kijk met verbazing om naar de achterliggende jaren; ze zijn omgevlogen. Leren en lesgeven; ik vind het een geweldige combinatie. Zou ik af en toe geneigd zijn te 'vergeten' dat ik nog steeds met mijn opleiding bezig ben – je hebt namelijk maar twee contactdagen in het vierde jaar – dan zorgt het pakket zelfstudie wel voor een nuchtere herinnering aan wat ik nog te doen heb!

Eens even kijken wat ik al kan afvinken.

✓ Vijf uur lesgeven per week. Da's een makkie. Niet dat lesgeven me altijd zo gemakkelijk (maar wel met veel plezier!) afgaat, maar het staat gepland, je wordt verwacht en dus verval ik dit gedeelte van de studie als vanzelf. Dat kan ik afvinken: ✓.

**Misschien iets voor jou?
Kijk voor meer informatie op www.hvo.nl.**

(vervolg pagina 6)

deze kinderen kunnen dat niet aan. Ik vind het iedere week weer een uitdaging om hvo te geven en ik vind het heel mooi om te zien dat de kinderen 'groeien' van complimenten van andere kinderen. Ik denk dat de sfeer in mijn stageklas verbeterd is door het geven van hvo.

Pleun Krabbenborg, student opleiding leraar hvo en levensbeschouwing, derde jaar

- ✓ Een jaarplan schrijven en uitvoeren. Ook geen probleem. Al bij aanvang van het schooljaar voer ik op de diverse scholen gesprekken om een lijn voor het jaar uit te zetten. Dat biedt gelijk de contouren voor het jaarplan. Nog een ✓. Dat gaat lekker.
- ✓ Reflectieopdrachten. Mmmm ... nou kom ik al een beetje in moeilijk vaarwater. Overleg regelmatig met mijn collega's. 'Hoe doe jij dat?' Schrijf het een en ander op ... maar een volwaardige reflectieopdracht uitwerken, dat schiet er eigenlijk steeds bij in. Jammer, geen ✓.
- ✓ Twee intervisieverslagen. Tja, daar heb je anderen bij nodig en we zijn al zo druk als team met het streven naar een volwaardig salaris. Maar juist om die reden en met de *Wet BIO* voor ogen besluiten we dat het geweldig is om weer eens alleen maar aan onze kwaliteit te werken. Dus twee intervisiesessies staan op de agenda. Hoera, weer een ✓.
- ✓ Bijscholing. Zelfde verhaal; ons team wil graag voldoen aan de BIO-eisen en die bijscholing hebben we er al op zitten. Nog een ✓.
- ✓ Drie keer bij drie collega's hvo in het voortgezet onderwijs of roc op bezoek. De afspraken zijn gemaakt. Voor het eerst voel ik weer de spanning die ik voelde, toen ik in het eerste jaar bij collega's op bezoek ging. Het liefste zou ik het nog uitstellen; maar die vink moet er komen, dus vooruit ... net als toen ... gewoon doen!
- ✓ Een keer praktijkbezoek in groep 8. Elly Vollmann's bezoek zal in april plaatsvinden. Het is spannend als iemand naar jou komt kijken. Toch ben ik het inmiddels wel gewend; als collega's kijken we soms bij elkaar, soms ook een stagiaire, soms een leerkracht. Het is alleen maar goed; zo kijk je door de ogen van een ander weer eens kritisch naar jezelf. Dat vinkje komt eraan.
- ✓ En dan het laatste onderdeel: eindgesprek. Die allerlaatste vink mag ik niet plaatsen; dat doen Marijke van Meenen en Tryntsje de Groot straks in juni. Zouden ze ook zo van afvinken houden? Ik hoop het maar!

Ibeline Polak, student opleiding leraar hvo en levensbeschouwing, vierde jaar

E-learning en beleving

27 januari 2007: alweer de vierde studiedag van het e-learning jaar van de opleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede graad. Het was de terugkomdag van de module levensbeschouwing en ethiek.

Om ons niet alleen theoretische kennis te laten vergaren, waren we uitgenodigd om deze dag naar Amsterdam te komen en een bezoek te brengen aan het Joods Historisch Museum en aan de Fo Guang Shan He Hua Tempel. Met dit bezoek konden we ook iets meekrijgen van de beleving, onder het motto: 'Een levensbeschouwing 'heb' je niet alleen en 'denk' je niet alleen, maar die 'voel' je en 'uit' je eveneens ...'.

In het pas geopende kindermuseum bij het Joods Historisch Museum staat de beleving centraal. 'Max de Matze' neemt je mee en wijst je de weg in het huis, speelt mee in de film over de familie Hollander, woont met zijn eigen Matze-familie op zolder en zingt over zijn leven als Matze ...

De gids in het Joods Historisch Museum nam ons door haar bijna gepassioneerde wijze van vertellen, mee in haar gevoel van beleving. Die, volgens mij, voortkwam uit een religieuze, culturele en historische achtergrond waarbij regels en wetten van groot belang zijn. Dit was voor mij bijna een tegenstelling in vergelijking met mijn ervaring in de Fo Guang Shan He Hua Tempel. Hier gold namelijk: je bent vrij om die zaken uit het Boeddhisme te halen die bij jou passen en deze op je eigen manier te beleven.

De wandeling van het museum naar de tempel over de Wallen en de Zeedijk is, ja inderdaad, ook een hele beleving maar dan van een iets andere (ethische) aard.

Kortom, je kunt van deze e-learning opleiding hvo en levensbeschouwing je eigen beleving maken.

Karien van der Linden-van Langeraad, student opleiding hvo en levensbeschouwing, vijfde (e-learning) jaar

Even voorstellen ...

Mijn naam is Petra van der Wal en vanaf 1 februari ben ik als secretaresse werkzaam bij de stichting HVO. Ik ben hartelijk ontvangen en ik ben er zeker van dat ik hier een goede tijd ga hebben. In mijn vrije tijd ben ik op dit moment vooral bezig met de voorbereidingen van onze bruiloft, lees ik veel en fotografeer ik graag.

Mijn eerste cursus DOEN! ...

Bijzonder!

Het klaslokaal ... waarin de cursus gegeven ging worden mooi aangekleed met gekleurde flap-pen, inspirerende teksten op de wanden en de in de loop der tijd verzamelde materialen voor een bijdrage aan het visuele effect.

Het kon beginnen, de eerste bijeenkomst van de oudercursus DOEN! Ik in afwachting van en ongetwijfeld de cursisten ook. Eén voor één kwamen ze binnen. De reacties: "Heerlijk, een klein groepje." Een volgende: "Toch wel spannend." Het ijs was meteen gebroken. Na de eerste bijeenkomst al een grote eyeopener door de cirkel van beïnvloeding! Het samen delen van ervaringen maakte dat men zich gesterkt voelde. Na iedere bijeenkomst gaf ik de cursisten een mooi vormgegeven folder mee met daarin ideeën voor persoonlijke krachten en inzichten en een DOEN!-opdracht om met de kinderen samen bezig te zijn. Inspiratie daarvoor onder andere uit het tijdschrift *Educare*.

De cursisten namen het iedere week met plezier in ontvangst.

Het werden waarde(n)volle bijeenkomsten. Een van de cursisten gaf mij en de andere cursisten bij het afscheid een – door zichzelf en haar kinderen gemaakte – zon van gips mee met daaraan de tekst: "Mag de zon altijd je gezicht verwarmen en de wind een extra zetje in de rug zijn."

Mijn eerste cursus DOEN! ... bijzonder!

*Géa van den Elsen, cursusleidster DOEN!
[Heeft trainersopleiding Waarde(n)vol communiceren gevolgd – red.]*

Trainersopleiding Waarde(en)vol communiceren

Ben jij er ook van overtuigd dat kwaliteit van samenleven begint met contact maken? Werk je met mensen aan het vergroten van hun persoonlijke vaardigheden om dat te verbeteren? Vind jij ook dat het daarvoor van essentieel belang is ervoor te zorgen dat je lekker in je vel zit, een open vizier te hebben en te leren luisteren 'met je hart'? Wil je gereedschappen om daarmee aan de slag te gaan in groepen? Dan is de trainersopleiding Waarde(n)vol communiceren van het HVO misschien iets voor jou!

Kijk voor meer informatie op www.hvo.nl.

In het SPOOR

van levensbeschouwelijke vorming

Eind april 2005: via de mail komt een verzoek binnen bij Lotte Wouters van het HV. Esther Veldhuijzen-van Zanten, bestuurslid van de Stichting Primair Openbaar Onderwijs Regio Waterland en Oostzaan (SPOOR) in Purmerend had gehoord van de HVO-jubileumdag in november 2004. Met name het optreden van Fernando Savater had haar interesse gewekt. Zij heeft een specifieke vraag en wil graag in contact komen met het HVO. Lotte Wouters verwijst haar naar de website van het HVO. Via de website komt haar vraag bij ons terecht: "Wij willen de ontwikkeling van onze leerkrachten ten aanzien van waardegericht opvoeden een structurele plek geven. Hoe moeten we dat doen?"

hun school (het begrip 'identiteit' vindt men te algemeen en weinig zeggend). Dat profiel kan zijn: educatief, sportief, cultureel, levensbeschouwelijk, al naar gelang het gebied waarmee de school zich wil onderscheiden van andere scholen. Daarbij wil men dat het openbaar onderwijs zich positief onderscheidt en dat er een eind komt aan de reputatie van vergaarbak, of onderwijs dat 'niets' moet antwoorden op de vraag vanuit welke levensbeschouwelijke visie er gewerkt wordt. Dit zal ongetwijfeld bij meer openbare scholen leven.

Ik neem contact op met mevrouw Van Veldhuijzen-Van Zanten en maak een afspraak. Op 7 juni 2005 vindt op het kantoor van SPOOR in Purmerend het eerste, verkennende gesprek plaats. Hierbij zijn aanwezig Jan ten Klei (bestuursmanager SPOOR), Esther van Veldhuijzen-van Zanten (bestuurslid), Gré Stavenuiter (beleidsadviseur personeel) en ik.

Wat is SPOOR?

SPOOR bestaat sinds 1 januari 2004. SPOOR is opgericht omdat zeven gemeenten in West Friesland (Noord Holland) hun ambtelijke expertise wilden bundelen. Onder SPOOR vallen 26 scholen, die tezamen 5300 leerlingen en 500 personeelsleden hebben (onderwijsgevend en ondersteunend). De stichting is aanspreekpunt voor iedereen die met de school te maken heeft – ouders, leerlingen en leraren – en is verantwoordelijk voor schoolinhoudelijke zaken, voor financiën, personeelsaangelegenheden, pr, contacten met externen, et cetera. Een niet onbelangrijk gegeven is dat alle aangesloten scholen lumpsum-proof zijn. In opdracht van het bestuur werden alle scholen onder de pet gekeken en alle teams maakten een profiel voor

Tijdens dit gesprek maak ik kennis met een buitengewoon professioneel en slagvaardig bestuur, dat heel graag het vak levensbeschouwing op het rooster van alle scholen wil hebben en zich er terdege van bewust is dat dit een proces van enkele jaren zal zijn.

Wat wil SPOOR?

De eerste stap die men wil zetten, is levensbeschouwelijke vorming op het rooster van de scholen zetten. Een vak dat wordt aangeboden en betaald door het bestuur, en dus niet ten laste komt van het budget van de school. Een mooi cadeau!

Daarnaast wil men een opleidingsplan voor alle personeelsleden laten opstellen. Het voornemen is het opleidingsplan op te bouwen uit een aantal modules, waarvan één module gericht zal zijn op waarden in opvoeding en onderwijs, ofwel levensbeschouwing. Men wil de leraren bekwaam maken in het geven van waardegericht onderwijs op hun eigen school. Met nadruk wordt gesteld dat het om levensbeschouwelijke vorming moet gaan en niet om hvo. De school is verantwoordelijk voor de inhoud en het vak is verplicht,

dus kan het nooit hvo zijn maar levensbeschouwing. De keuze is niet per ongeluk op het HVO gevallen: we geven levensbeschouwing vanuit humanistisch perspectief. Die keuze is ingegeven doordat men zich realiseerde dat de humanistische visie op leven en wereld een open visie is, die geen dogma's oplegt en waarin ruimte is voor verscheidenheid.

Het traject

De volgende stap is de teams van de SPOOR-scholen van relevante informatie te voorzien. Er gaan 31 voorlichtingspakketten naar Purmerend: vijf voor de bestuursleden en voor elke directeur een pakketje. De bestuursmanager overhandigt het aan de directeurs, en dringt er bij hen (herhaaldelijk) heel sterk op aan om het vak

Cursus *Levensbeschouwing* voor groepsleerkrachten in Zeevang

Niet alleen kennis en ervaring, maar ook vorming en verrijking

In september 2007 is een cursus *Levensbeschouwing* voor groepsleerkrachten in de gemeente Zeevang, Noord-Holland, van start gegaan. Het initiatief hiertoe is genomen door Dick Knip, bovenschools directeur van de scholen in Zeevang, die aangesloten zijn bij SPOOR: Stichting Primair Openbaar Onderwijs Regio Waterland en Oostzaan. Dick schreef een impressie.

Vorig jaar besloot onze gemeente de subsidie voor de godsdienstlessen op de openbare scholen stop te zetten. Die lessen werden al jarenlang gegeven door de pastoraal medewerker. Het betekende voor ons een kans om de lessen levensbeschouwing meer naar onze hand te zetten. Omdat wij op een onderwijisdag van SPOOR, waaronder onze vijf scholen vallen, voorlichting hadden gekregen over humanistisch vormingsonderwijs (hvo), besloten we na onderling overleg daarvoor te kiezen.

Het betekende wel dat we een groep van minimaal vijftien personen bij elkaar moesten zien te krijgen, die twee jaar lang op de woensdagmiddag en dan tien keer per jaar mee zouden doen aan de cursus. We peilden de interesse bij de teams; de belangstelling bleek veel groter dan we hadden ingeschat. Alle teamleden van de vier kleine scholen en ruim de helft van het team van de grote school gaven zich op voor de cursus. Gevolg was dat we twee groepen konden maken. We hadden ook inspraak over de te geven lessen. Zo wilden wij onder andere dat in elk geval de grote godsdiensten in een aantal lessen aan de orde moesten komen. Dat bleek geen probleem te zijn. Wij zijn nu halverwege het eerste jaar en het overgrote deel van de cursisten is enthousiast.

Onderwerpen die onder meer aan de orde zijn geweest, zijn:

- De waarde van opvoeden: wat heeft levensbeschouwing met opvoeden te maken?
- Levensbeschouwelijke communicatie.
- Filosoferen met kinderen.
- Zelfontplooiing en autonomie.

Aan het eind van elke les wordt gevraagd of de deelnemers een evaluatieformulier willen invullen over de behandelde stof. Dat wordt gedaan en om u een idee te geven hoe het tot nu toe ervaren wordt, maak ik u deelgenoot van enkele uitspraken:

- "Zoals elke keer weer een leuke, inspirerende les."
- "Erg boeiend en leerzaam."
- "Veel levenswijsheid van mijn collega's."
- "Dat collega's over bepaalde dingen heel anders denken dan je verwacht en dat je daar heel goed over kunt praten."
- "Het verbreedt je eigen gezichtspunten."
- "De lessen mogen van mij nog wel langer."
- "Dat je eigen mening belangrijk is, maar niet altijd de juiste."

De lessen zijn bedoeld voor de teams die hun kennis en ervaring weer op de kinderen moeten gaan overbrengen, maar tegelijkertijd vormt het ook de deelnemers. Het blijkt elke keer weer een verrijking te zijn om aan de lessen te mogen meedoen. Ik heb zelden meegemaakt dat er met zo veel enthousiasme wordt nageschoold. Ook door degenen die toch wat aarzelend en kritisch aan deze scholing zijn begonnen.

Complimenten aan de docenten, maar vooral ook aan de deelnemers. Ik zou zeggen: "Ga zo door!"

Dick Knip

levensbeschouwelijke vorming op het rooster te zetten. In juli 2005 vindt het volgende gesprek met Jan ten Klei, de bestuursmanager, plaats. Daarbij spreken we af dat hvo op de onderwijsdag die jaarlijks georganiseerd wordt voor alle groepsleerkrachten en onderwijs-assistenten, gepresenteerd zal worden en dat daarna gepeild wordt welke scholen het vak levensbeschouwing op hun rooster willen zetten.

In september 2005 presenteren Jan Beijer (coördinator landelijk bureau LVHVO) en ik op verzoek van SPOOR het hvo in het directeurenoverleg. De directeuren hebben drie vragen:

- Wat gaat het kosten?
- Moet ik erbij zijn, ofwel geeft het extra werk?
- Wie is verantwoordelijk?

Op deze drie vragen konden we een gewenst antwoord geven: de kosten zijn voor het bestuur; de groepsleraar hoeft er niet bij te zijn, de leraar levensbeschouwing werkt volkomen zelfstandig; de school is verantwoordelijk en heeft dus inspraak. Het gaat immers om het vak levensbeschouwing.

Op de jaarlijkse personeelsdag in oktober, waar alle 500 personeelsleden aanwezig zijn, presenteren wij het hvo met een informatiestand. In zijn middagtoespraak benadrukt de bestuursmanager nogmaals het belang van levensbeschouwelijke vorming op school.

Inmiddels berijden we twee sporen: het ontwerpen van de cursus *Levensbeschouwing* voor de groepsleraren en het plaatsen van leraren levensbeschouwing op de scholen.

Na enkele maanden volgt in maart 2006 een gesprek met een bovenschoolse directeur en drie locatie-directeuren. Zij werken op de scholen (vijf in totaal) in Zeevang, een gemeente binnen het SPOOR-conglomeraat. Op deze scholen wil men starten met een cursus *Levensbeschouwing*. Mij wordt gevraagd een inhoudelijk voorstel te doen voor de cursus.

Vervolgens worden we uitgenodigd voor de onderwijsdag in Zeevang op 29 mei 2006. Hier geven we een workshop van anderhalf uur, met als doel mensen te laten kennismaken met levensbeschouwing en hen enthousiast te maken voor de cursus. Er nemen 60 personen deel (viermaal een groep van vijftien). Na de workshop krijgt elke deelnemer een pakketje mee met werkvormen en cursusinformatie.

Kort daarna volgt weer een overleg met de genoemde directeuren. Er zijn 31 aanmeldingen voor de cursus! Dit overleg leidt tot de volgende afspraken:

- Tien maal zal er maandelijks een cursusbijeenkomst zijn van 13.00 tot 15.00 uur, gedurende een

periode van twee jaar, te starten op 13 september 2006. De mogelijkheid voor een derde, verdiepend, jaar wordt open gehouden.

- Er zullen twee cursusgroepen gevormd worden.
- Het rooster wordt in overleg samengesteld: de identiteit van de leraar en van de school; reflectie en intervisie; grote wereldgodsdiensten en de invloed daarvan op het dagelijks leven; morele vragen; ontwikkelingspsychologie; werkvormen en de presentatie daarvan; visie van volwassenen op kinderen; zelfontplooiing en autonomie; burgerschapsvorming en filosoferen met kinderen zullen aan de orde komen.
- De lessen worden door de onderwijskundig medewerkers van het HVO gegeven.
- De locatie zal een van de SPOOR-scholen zijn.
- Halverwege de cursus zal een van de cursisten voor het SPOOR-blad geïnterviewd worden, met de bedoeling ook de rest van de leraren enthousiast te maken.

Tevens komt de vraag om op de onderwijsdag van 5 oktober 2006 de workshop te komen geven die we in mei in Zeevang gaven. De bedoeling is dat daar nog een cursusgroep uit voortkomt, die in januari 2007 van start zou kunnen gaan. Voor deze workshop geven 30 mensen zich op, onder wie de bestuursvoorzitter, de bestuursmanager en de beleidsadviseur personeel.

Hoe staat het ervoor?

Februari 2007: we zijn bijna twee jaar verder. Het Bureau Management Ondersteuning SPOOR – bestaande uit de bestuursmanager, een directeur onderwijs, de beleidsadviseur personele zaken, de beleidsadviseur financiële en materiële zaken en een aantal ondersteunende medewerkers – en het HVO zijn gelijkwaardige en gewaardeerde gesprekspartners geworden. Onze deskundigheid is erkend, er is een open sfeer en dat is prettig praten.

Twee cursusgroepen, bestaande uit in totaal 32 deelnemers, komen maandelijks bijeen. De deelnemers zijn buitengewoon enthousiast, er is vrijwel geen uitval en al na een paar middagen horen we enthousiaste verhalen over werkvormen en lessen die in de klas uitgevoerd zijn. Zowel de docenten als de deelnemers zien met plezier uit naar de maandelijkse bijeenkomsten. Er is nog geen derde groep van start gegaan; we hebben inmiddels geleerd dat deze processen veel tijd kosten. In IJpendam werkt Marjorie Lucas als leraar levensbeschouwing en ook dat gaat volgens wens.

Elly Vollmann, onderwijskundig medewerker HVO

'Wie of wat DOET mij wat?'

Een inspiratiespel voor leerlingen van 10 - 14 jaar

'Wie of wat DOET mij wat' is een spel dat door Tryntsje de Groot en Elly Vollmann, onderwijskundig medewerkers van de Stichting HVO, is ontworpen om kinderen en jongeren te laten ontdekken wat hen motiveert en inspireert.

Het spel is gericht op leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs en in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Door dit spel te spelen kunnen ze ontdekken waar hun inspiratiebronnen liggen, waardoor ze in beweging komen, en wie of wat ze daarvoor nodig hebben. Maar ook wie of wat hen tegenhoudt en belemmert in hun activiteiten.

Het spel kan goed gespeeld worden in lessen levensbeschouwelijke vorming, maar ook mentoren kunnen het spel gebruiken tijdens mentorgesprekken, vooral als motivatie het thema is.

In de spelbeschrijving zijn 22 verschillende manieren opgenomen om met dit spel te werken, elke keer met een andere invalshoek: zowel in grote als in kleine groepen, alsook in individuele gesprekken. Soms kan het spel gespeeld worden om te ontdekken welke activiteiten motiveren, soms om uit te zoeken welke omstandigheden een kind belemmeren om aan de slag te gaan. Het spel is door Lily Poortman, leraar levensbeschouwing in de brugklas van de OSG Eddy Hillesum in Den

Helder, uitgetoet in de lessen levensbeschouwing. Tijdens een vergadering van leerlingbegeleiders werd het spel besproken en zeer positief beoordeeld.

Bestellen

Het is mogelijk om het spel te bestellen via het HVO en met behulp van de handleiding aan het werk te gaan. De kosten zijn € 40,- exclusief verzendkosten. Voor leden van de LVHVO zijn de kosten € 30,-. Het HVO biedt ook de mogelijkheid tot het volgen van een training, waarbij de deelnemers kennismaken met het spel en de gebruiksmogelijkheden. Duur van de training is drie à vier uur. Kosten: € 100,- per persoon, inclusief het spel.

Ook is het mogelijk de training aan te vragen op locatie. Het maximaal aantal deelnemers is vijftien, de kosten zijn € 600,- inclusief twee spellen.

Voor meer informatie, kijk op www.hvo.nl (publicaties) of mail naar hvo@hvo.nl.

Gedichten voor de klas

Op de site van Amnesty International las ik dat de organisatie een boekje wilde uitgeven met de titel *Dichter bij Vrijheid*. Schoolkinderen uit het hele land werden opgeroepen om gedichtjes te maken over kinderrechten en vrijheid. De gedichtjes die het beste bij het thema passen, zullen in het boekje worden opgenomen. Van mijn school (De Opbouw in Eindhoven) hebben de groepen 6, 7 en 8 een bijdrage ingestuurd.

Zoë Gielen uit groep 7 bleek in de provincie Noord-Brabant als beste te zijn beoordeeld en haar klasgenootje Tjits van Lent kreeg de tweede prijs toebedeeld.

Het winnende gedicht mocht in Den Bosch op de Dag van de Kinderrechten door de dichteres zelf worden voorgedragen. Op het podium stond Zoë trots, maar ook droevig, te declameren.

Ik heb een gedichtenbundel met eigen gedichten van mijn hvo-leerlingen vervaardigd. Ze maken gedichtjes over verliefdheid, ruzie, oorlog et cetera. Die bundel ik in een mooi Japans gebonden boekje. Zo wil ik kinderen warm maken voor gedichten voor de klas. Ik lees elke les een gedicht voor van onder andere de kinder-dichter Frank Eerhart. Hij schrijft grappige gedichtjes over dieren, planten en kinderen. In het boekje *Ik wil wel met jou* beschrijft hij verliefdheid bij kinderen, dieren en bloemen. Hij gebruikt die als metaforen. Ik heb bij Frank Eerhart een workshop bijgewoond, getiteld *Gedichten voor de Klas*. Wat ik bij deze workshop heb geleerd is dat de gedichtjes nog aan waarde kunnen winnen als je ze op enigerlei wijze met bijvoorbeeld foto's, tekeningen of collages illustreert. Met een mooi, zelfgemaakt lijstje eromheen gaat het kind trots naar huis.

Als je *Gedichten voor de Klas* niet incidenteel behandelt, maar met enige regelmaat – liefst wekelijks – wordt het een heel mooi vast onderdeel van je hvo-lessen.

Inmiddels heb ik ook het café-restaurant de Boeken in Eindhoven – die elke zondagmiddag een dichter laat optreden – benaderd met de vraag of mijn leerlingen hun gedicht daar mogen voordragen. Het café vindt het een *splendid* idee en de kinderen vinden het o zo spannend ...

Charley Werff, hvo-leraar

*Hij is 6, hij krijgt geen les.
niet thuis en niet op school.
Hij werkt de hele dag,
vreselijk dat hij zelfs niet rusten mag
Hij kent geen vrijheid
dus ook geen blijheid.
met gebogen rug werkt
hij in de brandende zon,
ik wou dat het anders kon.*

Dichteres: Zoë Gielen, Eindhoven
(eerste prijs)

*Ik speel ik lees
Ik krijg les
Ik werk niet de hele dag
Ik lach
Dit is wat ik mag
Dit mag ik niet
Ik mag niet slaan
Ik mag niet schelden
Ik mag niet schoppen
Dit is toch vrijheid
Misschien heb jij geen vrijheid
Dat is onaardig
Vrijheid is fijn
Iedereen moet vrijheid hebben
En zo moet het zijn!*

Dichteres: Tjits van Lent, Eindhoven
(tweede prijs)

'Je moeder kan een Kami zijn'

"Wat doen we dit jaar voor kerstmis?"

Intercollegiaal overleg bij de kopieermachine.

Hvo en gvo proberen een traditie op te bouwen van gezamenlijke lessen rond de eindejaarsfeestdagen.

Vorig jaar ontvingen mijn collega Rita en ik tijdens de laatste les voor de kerstvakantie een humanistisch raadsman die in een gevangenis werkt, en een heilsoldaat (in vol ornaat!). Uitgangspunt was de vraag hoe mensen in bijzondere omstandigheden – gedetineerden en

daklozen – de kerstdagen beleven en in hoeverre hulpverleners juist dán iets voor hen kunnen betekenen.

Maar, wat doen we nu dit jaar voor kerstmis?

De leerlingen zijn overactief de laatste weken. In de lessen gaat het over verwondering en verder kijken dan je neus lang is. Ze hebben wel allemaal hun zelfgemaakte gekleurde brilletje op maar ik krijg ze moeilijk uit hun eigen patroon. Ik gun ze een rustmoment en een blik in een totaal andere wereld. Ik wil ze laten kennismaken met een diepgewortelde religieuze traditie, die voor moderne mensen in dit 'elektronisch'

Hij heeft grijs haar en
een moeilijk geloof

tijdperk nog betekenis heeft. Van elektronica naar Japan is maar een kleine stap. Van een Japanse basisschool in Amsterdam krijg ik het telefoonnummer van de heer Paul de Leeuw. Hij is de enige Shintomeester in Nederland en hij wil naar Maarn komen om een gastles te geven. Om vraag en aanbod goed op elkaar af te stemmen hebben we een aantal keren contact en ik kom het volgende te weten Shinto, de weg van de Kami, is de oorspronkelijke religie van Japan. Of beter gezegd, een levenshouding gericht op een harmonische relatie met de natuur. Dat moet kinderen aanspreken, naar mijn idee. Ze leven dagelijks met de natuur in hun omgeving of juist het ontbreken daarvan, en zorg voor de natuur is een regelmatig terugkerend thema in de lessen. Kami wordt vertaald als bezield energiebronnen in de natuur. De zon is de belangrijkste Kami. De zon is buiten ons maar ook in ons. Zo kan een mens een Kami zijn. Ter illustratie stuurt meneer De Leeuw een dvd van een tv-uitzending over Shinto (NCRV *Spiritus*, oktober 2004) en een mythologisch verhaal uit de Shintotraditie over de terugkeer van de Kami van de zon, Amaterasu, nadat ze zich had teruggetrokken in een grot. Het is een echt mid-winterverhaal, dat in de periode voor kerstmis een verband kan leggen met westerse rituelen als het in huis halen van een groene boom en het afsteken van vuurwerk.

In een gezamenlijke hvo/gvo-les praten we met de leerlingen over Japan. Veel Japanners zijn boeddhist én volgen de Shintorituelen. We laten een boek met plaatjes rond gaan en Roel, die altijd alles precies wil weten, wil uitleg hebben over de Japanse vlag.

Er kwam een man die in
Japan geboren is en nu in
Amsterdam woont en hij had
een film bij zich

Iris vindt het maar ingewikkeld. Misschien is het tijd voor het filmpje. We zien een Nederlandse jonge man, pelgrim Pim genaamd, de Shintoruimte bezoeken en deelnemen aan de rituelen. Shinto is de kunst van het schoonmaken. Eerst jezelf reinigen, te beginnen met handen wassen en dan de gebedsruimte dweilen.

“Je denkt toch zeker niet dat ik volgende week ga dweilen hè?” Grote verontwaardiging onder de leerlingen. Tja, wat er volgende week tijdens het bezoek van de Shintomeester van ons gevraagd wordt, dat moeten we maar afwachten.

Merel en Jade draaien op de gang giechelend om mij heen. “Is de Shintoman er al?” Ja, de Shintoman is gearriveerd. “Is hij aardig?” Heel aardig. “Is het wat voor je?” Yoesuf gaat op zijn eigen manier met de feiten om. “Nee gek, ze is al getrouwd.” Toch sluit de vraag van Merel aan bij hoe ik me voel op dat moment: een beetje opgewonden. Zal de Shintomeester aansluiting kunnen vinden met de leerlingen? Dat lukt dankzij de PowerPoint-presentatie, maar vooral door de rust en de eenvoud die de gastspreker uitstraalt. De leerlingen proberen goede gastheren en -vrouwen te zijn door te luisteren, veel vragen te stellen en door wat ze horen en zien niet direct te hoeven begrijpen of te ‘geloven’.

We mogen oefenen in het buigen op zijn Japans en in het handenklappen volgens een bepaald ritme. Klap hard voor de hemel, klap voor de aarde en klap stil voor jezelf.

We zien het Japanse teken voor ‘ziel’ en voor ‘mens’. “En het Nederlandse teken voor mens is het hvo-pop-petje”, hoor ik fluisteren. Er zijn voor een hvo-leraar niet elke week sterretjes, maar deze les is er vol mee. De tijd is veel te kort. “Hoe dansen de Kami nou om de zon terug te lokken? En hoeveel Kami zijn er eigenlijk? In het verhaal staat acht miljoen en net zei u ...” Meneer De Leeuw: “Leg je niet zo vast op cijfers.”

Dat is een nadenkertje voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Dat dit advies niet zo een-twee-drie opgevolgd kan worden, blijkt uit de allerlaatste prangende vraag van Maarten: "Hoe oud bent u?"

Maandag 12 januari staat er in het dagblad Trouw een interview met Shintomeester Paul de Leeuw. Naar aanleiding daarvan praten we nog een keertje na over Shinto. Vorige week hebben de leerlingen puntsgewijs alles opgeschreven wat ze zich herinnerden van de gastles en zonder censuur lucht mogen geven aan hun indrukken. Vandaag praten we over de relatie van Japanners met hun voorouders. Voor moderne kinderen die vaak etaleren dat de wereld bij hen is begonnen, is dat een vreemd gegeven. In het interview komt een man naar voren die zich jarenlang in zichzelf terug trok. Een verklaring is dat hij boete deed voor wat zijn grootmoeder fout zou hebben gedaan. Naar onze gewoonten zou zo'n man als ziek worden gezien en medicijnen krijgen om hem snel weer

**Hij heet Shintomeester,
hij komt weleens op tv en
hij is de enige in de wereld**

beter te maken. In de klas wordt vaak strijd geleverd over het oprapen van een prop papier. "Ik heb die rommel niet gemaakt!" Laat staan dat je schuld van je grootmoeder op je neemt. In het interview zegt de Shintomeester: "Als het gaat om wie er gelijk heeft, dan is er geen brug mogelijk." Kunnen we een brug slaan tussen elkaar, nu op dit moment? Viviën steekt haar hand uit. Mijn hart slaat over van emotie. Zo eenvoudig kan het soms zijn.

Heleen Blaazer, hvo-leraar, januari 2007

Twee boeken die een kijkje geven in de Japanse cultuur:

- *De geest op het dak*, door Akiko Sueyoshi (vanaf 11 jaar).
- *Fuji-San*, door Sara Backer (voor volwassenen).

Voor meer informatie over Shinto, de Japanse midwintervertelling en het Trouw-interview zie: www.hvo.nl en extranet.

Filosoferen met kinderen

"Ik zie de zee, de zee van liefde met een vleugje kwaad"

Sinds kort ben ik met een klasje kinderen in de buitenschoolse opvang aan het filosoferen. We hebben uitvoerig gesproken over hoe je de kleur rood aan een blinde uitlegt. We wisten na tien minuten niet meer wat een kleur was. Iemand begon zich af te vragen hoe het eigenlijk zat met het feit dat kleuren verbleken. Niels (10 jaar) had een paar mooie uitspraken in het verlengde hiervan: "Hoever zou je die dop (rode dop van een Ajax-fles) kunnen uitrekken om hem rood te laten blijven? Ik zou weleens willen weten wanneer het rood zou ophouden." Later peinzend: "Als ik die dop nu in een kistje doe en hem honderd jaar onder de grond doe en hem dan weer zou openmaken, dan zou ik weten of een kleur kan slijten."

We hebben ook nog samen een enorm rood schilderij gemaakt. En gesproken over de relatie tussen kunst en fantasie. Daarna hebben we een half uur onze mond

*Een harige en een hartje en letters
waar love in staat geschreven.
Een brandweervagen die naar een
brandend gebouw rijdt.*

*Lippenstift.
Twee mensen die op elkaar verliefd
zijn en aan het picknicken zijn in
een bloemenweide.*

*De teletubbies in druk verkeer voor
een stoplicht.
De duivel.
Ajax tegen Feijenoord.
Daken van terracotta.
Siroop met rood in de regenboog.
Vuurregen. Bloed. Een tulp. Een roos.
Een Dalia. Een aardbei.*

*Bloed.
Spaanse danseressen.
Mensen die tango dansen.
Een rode paal.
Rode mens.
Rood.*

Robin

gehouden en alleen maar gekeken naar het schilderij. De leerlingen mochten er wel bij schrijven.

José Krijnen, onderwijskundig medewerker HVO

Ik zie de zee, de zee van liefde met een vleugje kwaad.
Als ik het rood zie word ik ... zenuwachtig of druk.
Ik zie een beetje kunst.
Ik zie een hart geen hart op het doek.
Maar erin zoals ik zei ik zie liefde met een vleugje kwaad.
Ik zie een pijl, een pijl van ... LIEFDE!
Het rood is glad ik zie ook glad.
Niet alleen glad ook kronkelig.
Bizar ook.
Ik zie licht niet omdat het doek licht is maar omdat eh ...
ik in mijn fantasie bij rood licht zie ...
Ik zie modern en ouderwets, ouderwets omdat
het kronkelig is en modern door de paar strakke lijnen.

Emma

De hvo-leraar als ondernemer

Met hvo gewoon de kost verdienen en dat voelt geweldig!

Twee jaar geleden deden zich binnen het hvo Noord-Kennemerland/West-Friesland twee rampen voor. Onze allerlaatste vrijwilligers in de werkgroep stopten ermee na jarenlange trouwe dienst. En van onze zestien hvo-leerkrachten bleven we achter met nog maar zeven. Voor degenen die vertrokken, was het een combinatie van factoren die hen vaak met bloedend hart daartoe deed besluiten. Vooral hvo'ers zeggen zo iets maar moeilijk, maar duidelijk werd het wel: lastig als je niet van je beroep kunt leven!

Daarmee waren wij in één klap een klein hvo-team zonder werkgroep geworden. Maar wel een team dat op veel scholen les gaf, met veel aanvragen van nieuwe scholen.

We zagen in dat er drastische maatregelen genomen moesten worden om het vak te behouden, of beter nog: op de kaart te zetten! Tijdens de bijzondere vergadering die daarop volgde, hebben we besloten om onze eigen werkgroep te worden. Ook werd duidelijk dat we vanaf dat moment met een andere instelling en tegen een ander tarief onze lessen gingen 'verkopen'. Er waren meerdere mogelijkheden om dat proces in gang te zetten. Via informatiebrieven en gesprekken met schoolbesturen en directies maakten we duidelijk dat wij een salaris wilden verdienen dat gelijk was aan dat van een groepsleerkracht. In gesprekken met gemeenten legden we uit, waarom subsidies niet gestopt maar juist verhoogd zouden moeten worden.

Jan Beijer (coördinator landelijk bureau LVHVO) ondersteunde ons steeds met goed onderbouwde gegevens en ging op ons verzoek ook mee naar gesprekken. Ook pasten we ons lesaanbod aan: als het te duur was om een volledig jaar hvo aan te bieden, dan kon er gekozen worden voor projectonderwijs. Op een school was behoefte aan iets speciaals rond Respect; wij schreven het en gaven tien weken met twee hvo'ers lessen van een uur.

We ontwerpen nu onze eigen projecten van zes weken rondom hvo-thema's als Pesten, Puberteit/Seksualiteit, maar ook Leven en Dood of nieuwe onderwerpen zoals Burgerschap en De Digitale Wereld. Heeft onze omslag gewerkt? Ja! We verdienen over het algemeen het salaris van een groepsleerkracht. Soms doordat het schoolbestuur ertoe heeft besloten, soms door een mix van gemeentesubsidie en een eigen bijdrage van de school.

Is het zwaar? Ja! Het is een taakverzwaring waar niemand op zat te wachten, maar wel een die ons heeft gered van de ondergang.

Vinden we het leuk om het zo te doen? Ieder van ons wil het allerliefste lesgeven, maar we proberen het zo te zien: een freelancer heeft nou eenmaal zijn eigen zaakjes te regelen!

En daarmee verdien je dan gewoon je eigen kost en dat voelt geweldig!

*Ibeline Polak, hvo-leraar
(mede namens Anneke Kaasschieter, Dick Troost,
Henriette Zonneveld, Mary van Doorn, Monique de
Nijs-Stam en Olga de Wandeler)*

HVO in Beeld en Geluid op Alliantiedag 2007

Op de Alliantiedag 2007 op donderdag 5 april zal HVO in beeld en geluid te ervaren en te beleven zijn. Letterlijk en figuurlijk. In het fascinerende Instituut Beeld en Geluid in Hilversum wordt de nieuwe website interactieve www.human.nl gelanceerd, waarop bijdragen van een aantal lidorganisaties te zien (en te horen) zullen zijn. Vanuit het HVO inspirerende filmpjes van hvo-leerlingen over geloven. Verder worden de deelnemers ook 'stevig aan de tand gevoeld' omtrent dit onderwerp.

De Alliantiedag – voorheen netwerkdag geheten – biedt een mooie kans om zo'n 200 collega's, medewerkers en

vrijwilligers van humanistische organisaties te ontmoeten. De nieuwe voorzitter van de Humanistische Alliantie,

www.human.nl – de vernieuwde site van de Humanistische Alliantie

De Humanistische Alliantie gaat zich presenteren op een nieuwe site www.human.nl. Ook HVO draagt een steentje bij aan deze nieuwe site! Elke week komt een aantal leerlingen aan het woord. Zij stellen een knaagvraag en hun medeleerlingen geven antwoord.

Bij deze bedanken we alle docenten die hieraan enthousiast hebben meegeholpen. Louise Langelaan, Heleen Blaazer, Jacqueline Duijne, Charley Werff, Hester Kooistra en Josje Wubs hebben hierin het voortouw genomen. Dankzij hen en hun leerlingen hebben we ons kunnen beraden op een haalbare en inhoudelijk interessante formule. Ondanks de technische obstakels zijn we goed op weg en de kinderen genieten enorm.

Een mooie anekdote in deze: we hadden twee filmpjes geselecteerd binnen één klas. Toevallig waren beide filmpjes van leerlingen die eigenlijk niet echt goed in de groep lagen. Nadat we hun filmpjes hadden uitgekozen, hadden ze ineens een 'sterstatus' en hebben ze elkaar ook 'ontdekt'. Een paar weken later kwam ik weer in de klas filmen; daar zaten ze, hartjes op elkaars handen te tekenen.

We willen uiteindelijk een platform voor kinderen bieden dat inhoudelijk net een treetje hoger ligt dan bijvoorbeeld *Achterwerk in de Kast*. We hopen dat docenten met hun leerlingen via internet hier weer op gaan reageren. We zullen jullie hierop te zijner tijd attenderen!

Lodewijk de Waal, zal zijn toekomstvisie op het humanisme schetsen en op het jaarthema voor 2007 'Humanisme, religie, humaniteit'. Bert Janssens

van de Humanistische Omroep vertelt meer over www.human.nl en de meerwaarde voor organisaties om hier op eigen wijze hun werk voor het humanisme in beeld te brengen. Op levendige wijze zien we de 'content' van de site om ons heen: zeepkistdiscussies, stellingsjoelen, film en stemmen uit de oude doos. Een razende reporter doet live verslag. Verder kunnen we kennis-

maken met nieuwe leden, waaronder de religieus-humanisten, SAMAH en de Recreatieve Sportbond. Ook kun je op onderzoek uit in het imponerende centrum Beeld en Geluid, en de Media Experience ondergaan, een beleving van historische radio- en tv-momenten. Of maak je eigen soap of clip!

Kom ook en beleef deze dag mee!

Kijk voor meer informatie, het programma en aanmelding op www.human.nl. Aanmelden is gewenst. De entree is gratis.

Vooraankondiging Wereldhumanismedag 2007

In juni 2007 organiseert de Humanistische Alliantie, in samenwerking met HIVOS en HVO, in het kader van Wereldhumanismedag (21 juni) alweer het derde Wereldhumanismefestival. Op dit jaarlijkse festival bieden diverse humanistische organisaties workshops aan. Het HVO is hier ook vertegenwoordigd.

Ieder jaar worden tijdens de landelijke viering van Wereldhumanismedag hvo-leerlingen uit groep 8 uitgenodigd om een leuk programma te volgen en op feestelijke wijze het HVO-/wereldburgercertificaat

Bestellen wereldburgercertificaten

Ook door het hele land zullen op de scholen zelf de certificaten weer op feestelijke wijze uitgereikt worden aan hvo-leerlingen die groep 8 gaan verlaten. Gebleken is dat leerlingen het erg leuk vinden om een officieel 'diploma' mee te krijgen en het aantal bestelde certificaten is elk jaar aanzienlijk hoger. Geef daarom op tijd je bestelling door! Hvo-leraren kunnen de certificaten aanvragen bij het secretariaat van het HVO **tot uiterlijk 17 april aanstaande** via hvo@hvo.nl (graag bij de aantallen opgeven hoeveel jongens en hoeveel meisjes het betreft). Er zijn geen kosten aan verbonden.

in ontvangst te nemen. Dit certificaat geeft het HVO de leerlingen mee als symbool voor de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs, of anders gezegd: de overgang van schoolkind naar een begin van volwassenheid met grotere vrijheid en verantwoordelijkheid.

Dit jaar komen leerlingen uit Gelderland en Zuid-Holland samen met hun hvo-leraren en enkele ouders/verzorgers naar Landgoed De Horst in Driebergen (onder voorbehoud) om een inspirerend en speels programma te volgen.

Meer informatie is te zijner tijd te lezen op www.human.nl en www.hvo.nl.

Multiple Choice Identity in de 'Week of Europe'

Congres over ontwikkelen Europese identiteit

Groningen, 1 tot en met 3 februari 2007 – In de 'Week of Europe' vond het Europees congres over het project 'Multiple Choice Identity' (MCI) plaats. Coördinator van het MCI-project is Wim Kratsborn van de pabo aan de Hanzehogeschool. Mensen uit Portugal, Slovenië, Litouwen, Denemarken en Nederland werken mee aan het project. Tryntsje de Groot, onderwijskundig medewerker HVO, en Marijke van de Hel, studente aan de eerstegraadsopleiding hvo en levensbeschouwing, leverden ook een bijdrage aan deze week.

MCI gaat over het ontwikkelen van een Europese identiteit (en in het verlengde daarvan wereldburgerschap) via esthetiek door kinderen en jongeren van drie tot 25 jaar in Europa tegen een achtergrond van de mensenrechten. Er wordt gewerkt met muziek, drama, beeldende kunst, fotografie, film en dichtkunst. De thema's waarin wordt gewerkt, heten 'routes' en hebben veel overeenkomst met hvo-thema's: gevoel voor Europa, familie en vrienden, 'good work', migratie en mobiliteit, en de ander.

Howard Gardner, bekend van de meervoudige intelligenties die in MCI toegepast worden, gaf een lezing vanuit Harvard via videoverbindingen, waardoor wij hem konden zien en hij de zaal in Groningen. Hij sprak deze keer niet over de meervoudige intelligenties maar over zijn boek over *Five minds for the future*, dat binnenkort verschijnt. Deze vijf breinen zouden bij iedereen ontwikkeld moeten worden, om te beginnen op school. Maar ook daarna moet ieder mens aan deze breinen blijven werken. Levensbeschouwing zie ik als vak waar alle breinen aan bod kunnen komen (discipline/vak-kennis, samenvoegend, creatieve, respectvolle en ethische brein), wat niet voor alle schoolvakken geldt.

Fred Korthagen gaf een plenaire workshop over kernreflectie; ook zeer de moeite waard. Verder werd er hard gewerkt in workshops aan heel veel verschillende onderwerpen. Ik bezocht onder meer 'Children as researchers', indrukwekkend wat kinderen kunnen! Het was mogelijk een bezoek te brengen aan basisscholen waar met MCI gewerkt werd, of aan de pabo waar studenten een paar dagen aan diverse routes hadden gewerkt. Zo konden we ook een beeld krijgen van hoe het in de praktijk gaat. In werkgroepen werd een begin gemaakt met de volgende route die ontwikkeld gaat worden: migratie en mobiliteit. Het hele programma werd doorspekt met muzikale verrassingen: dj Skanner,

een MCI-rap, een fluitiste en flamenco. Echt MCI: leren door het te ervaren!

Marijke van de Hel, studente eerstegraadsopleiding leraar hvo en levensbeschouwing

**Zie ook: www.europmci.com,
www.howardgardner.com,
<http://childrens-research-centre.open.ac.uk/>.**

Workshop 'Migratie en mobiliteit' op pabo Groningen

Over het land dat in je woont en het land waarin je gaat wonen

Tijdens de 'Week of Europe' hebben Marijke van de Hel (studente eerstegraadslerarenopleiding hvo en levensbeschouwing) en ik een workshop gegeven aan eerstejaarspabo-studenten in Groningen. Het onderwerp van de workshop was 'Migratie en mobiliteit'. Inspiratie voor deze workshop hebben we gezocht en gevonden in het themaboek *Levenskunstenaar en wereldburger word je niet vanzelf.**

Als introductie gebruikten we het lied *Ik wou dat ik jou was*. Hierdoor kwamen vragen naar voren als: 'Wie ben ik', 'Wie wil ik zijn', 'Wat maakt dat je bent wie je bent', 'Speelt de omgeving waarin je opgroeit mee in wie je bent'.

Om het thema nog meer levend te maken voor de studenten werd hen gevraagd om zich een plekje in een omgeving voor te stellen waar ze zich heel erg prettig en thuis voelen. De opdracht daarbij was: probeer

deze plek te tekenen. Op de achterkant van het tekenpapier stond een mensfiguurtje getekend. Zodra alle studenten op de voorkant hun fijne eigen omgeving getekend hadden, kregen ze de opdracht het mensfiguurtje aan de achterkant uit de tekening te knippen. Daarna moesten ze al die fijne plekjes op een lange tafel leggen en moesten ze voor hun mensfiguurtje een nieuwe omgeving zoeken. Sommigen mochten vrij kiezen; anderen moesten naar een voor hen uitgekozen nieuwe omgeving. Als je moet verhuizen of emigreren of vluchten heb je ook niet altijd zelf de keus. Daarna mocht iedereen beschrijven hoe het hem/haar in de nieuwe omgeving beviel.

Eén van de verhaaltjes gaat als volgt: "Ik voel mij goed in het zwembad. Ik train synchroonzwemmen en geef training. Ik kan in deze omgeving echt 'mijn ei kwijt' en voel me altijd goed, wanneer ik zwem.

Nu ben ik terechtgekomen in een slaapkamer. Hier zou ik me niet echt op mijn gemak voelen. Ik ben altijd graag in mijn eigen huis en heb snel last van heimwee. Daarom denk ik niet dat ik me hier thuis zou voelen."

Bij het nagesprek werd er ingegaan op gevoelens als heimwee, je aanpassen in een nieuwe omgeving, op kamers gaan wonen, in een ander land wonen of werken, et cetera. Kortom, over het land dat in je woont en het land waarin je gaat wonen.

De studenten vonden het een leuke workshop en zagen duidelijk mogelijkheden om ook zelf met dit thema aan de slag te gaan en migratie en mobiliteit voor kinderen invoelbaar te maken.

Tryntsje de Groot, onderwijskundig medewerker HVO

**) Dit themaboek is te bestellen bij het HVO via www.hvo.nl (publicaties).*

Ontmoeting rond religie en levensbeschouwing in het openbaar onderwijs

Waarom? Hoe? Wie? Wanneer?

Op 14 februari werd op basisschool 'De Bergse Zonnebloem' het minisymposium 'Ontmoeting rond religie en levensbeschouwing in het openbaar onderwijs' gehouden. Centraal stonden de pilots van het initiatief van de drie samenwerkende levensbeschouwelijke organisaties, scholen en bestuur openbaar onderwijs in Rotterdam. Een verslag van Trees Luiten.

Doel van de pilots was ontmoeting tussen kinderen bewerkstelligen vanuit en met de lessen levensbeschouwelijke vorming. Vier openbare basisscholen – De Margriet, Vierambacht, De Esch en Fridtjof Nansen – hebben de eerste ervaringen hiermee opgedaan. Op dit symposium werden deze ervaringen, uitgangspunten en nieuwe ideeën met elkaar en met andere belangstellende scholen uitgewisseld.

Mariët Schilperoort van VOS/ABB was gespreksleider. Naast enkele ouders, groepsleerkrachten, mr-leden, twee adjunct-directeuren primair onderwijs en de bestuurssecretaris waren veelal schoolleiders aanwezig, ook lvo-leerkrachten en vertegenwoordigers van IKOS (InterKerkelijk Overleg In Schoolzaken), SPIOR (Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond), HVO en bestuur openbaar onderwijs. Ook was er belangstelling vanuit VOS/ABB (vereniging voor bestuur en management in het openbaar en algemeen toegankelijk onderwijs). Dhr. Huigsloot van VOS/ABB gaf een korte toelichting over zijn aanwezigheid: VOS/ABB werkt mee om een structurele financiering van lvo op de rijksagenda te krijgen. Openbaar onderwijs heeft een opdracht met betrekking tot pluriformiteit, niet neutraal, wel objectief. Wellicht valt er iets te leren van de Rotterdamse pogingen om voor actieve pluriformiteit nieuwe vormen te zoeken.

Op de scholen zijn diverse vormen uitgeprobeerd, afhankelijk van hun eigen wensen en omstandigheden. Globaal gezien werden verschillende manieren onderzocht om alle leerlingen met de verschillende levensbeschouwingen kennis te laten maken.

Zo werd bijvoorbeeld op de Vierambacht in goede samenwerking een lessencyclus van zes weken gemaakt over het thema 'verdraagzaamheid'. De leerlingen kregen vanuit de drie overtuigingen inzichten over het thema. De vakleerkrachten gaven hun lessen eerst aan de 'eigen' kinderen en daarna aan de leerlingen van de andere vakleerkrachten. Er werd afgesloten met een gemeenschappelijke presentatie, waarbij alle kinderen aanwezig waren.

Op De Margriet is men na de eerste ervaringen, gesprekken met de organisaties, de leerkrachten, MR en het houden van ouderavonden, tot de volgende vorm gekomen:

- De ouders van de leerlingen uit groep 3, 4 en 5 kiezen één van de drie stromingen voor hun kind.
- De lvo-leerkrachten komen alle drie op dezelfde dag en hebben op hetzelfde tijdstip dezelfde klas. De kinderen zijn dan dus opgedeeld. Dat betekent dat de klassenleerkrachten bij de lvo-lessen aanwezig kunnen zijn. Zo zijn ze op de hoogte van de inhoud en kunnen daarop inspelen.
- De leerlingen van de groepen 6 en 7 krijgen met hun eigen klas drie maanden les in één richting en wisselen. Ook hier zijn de groepsleerkrachten aanwezig.

Als groot voordeel werd genoemd dat lvo onderdeel werd van het leven op De Margriet en dat de lvo-leerkrachten hun plek binnen het schoolteam konden gaan innemen.

Op de Fridtjof Nansen hebben de drie lvo-leerkrachten een serie lessen gegeven – ieder vanuit de eigen invalshoek – die inhoudelijk aansloot bij het kunstproject Rembrandt en zijn tijd. Een docent van de Islamitische universiteit heeft een les kalligrafie en marmeren gegeven aan alle groepen.

De Esch wilde met de pilot met name een bijdrage leveren aan bevordering van actief burgerschap en sociale integratie, kortom, het bevorderen van onderling begrip en verdraagzaamheid, in een maatschappij die tegenwoordig behoorlijk onder druk staat.

Alle kinderen vanaf groep 3 hebben gedurende een maand één uur in de week les gehad van een leerkracht lvo. Na drie maanden hadden ze van alle richtingen (IKOS, SPIOR, HVO) een aantal lessen meegemaakt.

De doelstelling van alle lessen was 'ontmoeting'. De gekozen onderwerpen om dit te bereiken waren per maand achtereenvolgens 'Een nieuw begin', 'Vrede/vriendschap', 'Dromen'. De kinderen reageerden tijdens deze lessen heel enthousiast. Er kwam een ander contact op gang tussen groepsleerkrachten en leerkrachten lvo.

Als belangrijkste factoren die tot succes hebben geleid, werden door de scholen onder meer genoemd:

1. Openheid naar MR en ouders en vervolgens commitment van het grootste gedeelte daarvan.
2. De samenwerking tussen groepsleerkrachten en vakleerkrachten.
3. De kleinschaligheid en daarmee behapbaarheid.
4. De bereidheid van de vakleerkrachten afgezet tegen de beschikbare financiële middelen.
5. Dat de groep als groep les krijgt met de groepsleerkrachten erbij (groepsleerkracht kent daarmee de inhoud en kan daarop voortborduren en er zijn geen ordeproblemen).
6. De andere plek die lvo-leerkrachten kregen in de school, de onderlinge communicatie ook met de groepsleerkrachten.

Twee lvo-leraren verwoordden de meerwaarde als volgt: "Leerlingen grijpen steeds vaker terug op en vergelijken met elkaar wat ze eerder gehoord hebben in andere lessen. Dit zijn prachtige momenten van ontmoeting." "De weerstand van sommige leerlingen in het eerste pilotjaar tegen islamitische les is inmiddels geheel verdwenen; het is bekend geworden en hoort er helemaal bij."

Ook werden belemmeringen belicht, zoals de behoefte aan meer lvo-leraren, die met nieuwe vormen uit de voeten kunnen. Een zeker verloop daarin bleek ook nadelig voor de voortgang. De vakleerkrachten zijn niet meer bereid om alle extra tijd te blijven investeren. Er kwam veel op hun schouders terecht.

In ieder geval maakte deze bijeenkomst duidelijk dat scholen serieus en gedreven op zoek zijn naar mogelijkheden om hun kinderen met elkaar in dialoog te leren gaan, elkaar te ontmoeten. De scholen verdienen daarom meer tijd en financiële ruimte, om de in de pilots voorzichtig ingeslagen weg verder te onderzoeken. Het woord is aan de schoolleiders om hun intenties naar het bestuur hard te maken voor verdere financiële ondersteuning. "€ 300.000,- is veel geld dat Rotterdam in lvo stopt, maar als je het vergelijkt met sport, dan kan het duidelijk beter", aldus de directeur van De Esch.

Trees Luiten, onderwijskundig medewerker HVO

India: over 'critical thinking' en kindero

Vijayawada, 28 oktober 2006 – Onder de titel 'Critical thinking and free inquiry in education' organiseerde de IHEYO (International Humanist Ethical Youth Organisation) hun vijfde internationale congres. José Krijnen en Tryntsje de Groot verzorgden workshops over het belang van spelen en de methodiek van hvo. Een impressie van Tryntsje.

Op het congres zijn ongeveer vijfenveertig deelnemers uit acht verschillende landen aanwezig, voornamelijk studenten of jongerenwerkers; slechts een klein aantal is leraar. De eerste avond is er een culturele avond. Alle deelnemers hadden de vraag gekregen iets mee te nemen uit het land van herkomst en op deze avond laten we dat allemaal aan elkaar zien, horen en proeven. Erg gezellig en goed voor het onderlinge contact!

Atheïst Centre in Vijayawada

Het congres vindt plaats in het Atheïstisch Centrum in Vijayawada, dat werd opgericht in 1940 door de heer Gora, een Indiër die zichzelf atheïst noemde. Bij het centrum is een ziekenhuis gevestigd en verder is er een congreszaal, een eetzaal en een twintigtal tweepersoonskamers. De sfeer op het centrum is erg goed. Op het terrein wonen de nazaten van Gora, die het centrum draaiende houden. Ze werken en leven hier nog steeds volgens de idealen van Gora. Een van zijn idealen was het doorbreken van de kastenmaatschappij. Hiervoor organiseerde hij diners, waarbij mensen van verschillende kasten uitgenodigd werden. Zijn kinderen mochten ook trouwen met partners uit een andere kaste. Daarnaast werkte Gora samen met Gandhi; veel van hun idealen kwamen overeen.

Kritisch denken en handelen

De volgende dag volgt het meer serieuze deel van het congres met inleidingen over een kritische manier van omgaan met waarden en normen, over tovenarij en hekserij, over filosoferen, over de didactiek van hvo en over spel als methode om kritisch denken en handelen te stimuleren. In India is een kritische instelling ten opzichte van wat aangeboden wordt op het gebied van geloof, bijgeloof en kennis geen overbodige luxe. De mensen zijn heel bijgelovig; zo geloven zij vaak in heksen en tovenaars. Als iemand beschuldigd wordt van hekserij, zijn de gevolgen voor de betrokkene desastreus. Tongen worden uitgesneden, tenen geamputeerd en soms verliest iemand zelfs zijn leven. Eén van de oorzaken van het geloof in heksen en tove-

naars is het feit dat veel mensen en kinderen in India niet geschoold zijn. Om deze praktijken het hoofd te kunnen bieden is het erg belangrijk dat kinderen naar school gaan. Hier kunnen 'critical thinking and free inquiry' worden gestimuleerd, zodat mensen leren voor zichzelf te denken.

In onze workshops krijgen de deelnemers de gelegenheid zich te bekwamen in de hvo-didactiek, in filosoferen en in spel. Gaandeweg wordt duidelijk hoe moeilijk het is om elkaar te verstaan en vooral ook om elkaar te begrijpen. Verder begeleiden we de deelnemers bij het bedenken en ontwerpen van educatief materiaal. De thema's die de deelnemers uitwerken, zijn discriminatie, bijgeloof, gender, humanisme als levensbeschouwing, seksualiteit, kinderrechten, mensenrechten en media.

MV Foundation en HIVOS

In de loop van de volgende dagen bezoeken we een aantal projecten en scholen. Enkele projecten, waar HIVOS als partner aan deelneemt, worden uitgevoerd door MV Foundation. Deze organisatie is gevestigd in Hyderabad en werkt vooral in het Ranga Reddy-district in de staat Andhra Pradesh. Het doel van MV Foundation is zo veel mogelijk kinderen die kinderarbeid verrichten, uit deze situatie te halen en ervoor te zorgen dat de kinderen naar school gaan. Hiervoor benadert MV Foundation de kinderen in de dorpen, hun ouders en werkgevers. Ook worden vrouwengroepen, jeugdgroepen en gekozen vertegenwoordigers op lokaal en

arbeidvrije dorpen

regionaal niveau benaderd om alle betrokkenen op één lijn te krijgen. Ze doen dit onder meer door inzicht te geven in de rechten en behoeften van kinderen om te mogen leren en spelen. Op werkgevers en bestuurders wordt daarbij een moreel appel gedaan. Deze benadering is heel succesvol. In 1992 deden vijftien dorpen mee aan het project, in 1993 waren dat er al 42. In het jaar 2000 waren 201 dorpen kinderarbeidvrij. En dit aantal groeit gestaag.

Wij bezoeken een klein dorpsschooltje dat uit twee klassen bestaat. De hoofdonderwijzer vertelt me dat het soms een probleem is de ouders te motiveren hun kinderen elke dag naar school te sturen. Sommige ouders vergeten dat gewoon; ze zijn zelf ook niet naar school geweest en de regelmatige schoolgang zit niet in hun leven ingebakken.

De leerlingen van het schooltje voeren voor ons een mooie dans en een toneelstukje op. De leraren hebben soms moeite om de ouders ervan te overtuigen dat zingen, dansen en (toneel)spelen belangrijk zijn voor de ontwikkeling van hun kinderen en helemaal horen bij het naar school gaan. Tijdens ons bezoek zijn ook veel ouders aanwezig en dat geeft soms komische situaties. Vaders die vooraan gaan zitten om ons goed te kunnen zien en om op de foto te komen, waardoor we de kinderen niet meer kunnen zien. Met zachte drang zijn ze wel bereid om een beetje plaats te maken voor de kinderen. Bij ons afscheid worden we haast dankbaar omhelsd.

We voelen ons hierdoor wel enigszins opgelaten en beseffen hoe verwend we zijn.

'Bridge-school'

Ook bezoeken wij een zogenoemde 'bridge-school'. Op deze school worden de kinderen in anderhalf jaar zóver onderwezen, dat zij kunnen instromen op een gewone basisschool in de klas die past bij hun leeftijd. De leerlingen slapen op school en krijgen drie maaltijden per dag. Wij zijn zeer onder de indruk van de vriendelijke en behulpzame sfeer op deze school. De leerlingen zien er ontspannen uit en hebben duidelijk plezier in het onderwijs dat zij krijgen. De verhalen die de kinderen ons vertellen over hun werksituatie voordat ze naar deze school kwamen, zijn vaak schrijnend. Sommigen zijn als herder werkzaam geweest en moesten de hele dag met een kudde op stap. Met een beetje geluk kregen ze 's avonds nog wat overgebleven eten van de baas. Anderen werkten op katoenplantages en weer anderen in de huishouding van het eigen gezin of van een werkgever. Ook spreken we een jong meisje dat al vijf jaar op straat had geleefd en als bagagedraagster bij een station werkzaam was. Ze waste zich dan één keer per week in een goedkoop badhuis en probeerde elke dag haar kostje bij elkaar te scharrelen. Zij is nog maar een week op deze school. Na twintig dagen beslissen de kinderen of ze willen blijven. Dan begint het echte programma van leren en spelen.

Terug in Nederland

Helemaal vol van alle indrukken komen we na tien dagen weer terug in Nederland. Na deze reis vind ik het nog belangrijker dat mensen in Nederland horen en zien hoe het in India gaat. Hoe HIVOS de mensen in India ondersteunt om de kinderen een betere startpositie in hun leven te geven. Straks dus aan de slag om alle waardevolle indrukken om te zetten in bruikbaar onderwijsmateriaal voor hvo, zodat we leerlingen kunnen laten zien en ervaren hoe kinderen in India leven en wat belangrijk voor hen is.

Tryntsje de Groot, mede namens José Krijnen, onderwijskundig medewerkers van het HVO

HIVOS ondersteunt MV Foundation. Wilt u HIVOS helpen bij hun werk in India, geef u dan op als donateur via info@hivos.nl of kijk op www.hivos.nl. Voor het uitgebreide reisverslag en de foto-impressie, kijk op www.hvo.nl.

Studie- en ontmoetingsdag: 25 jaar Korczaks pedagogiek in Nederland

Ook dit jaar organiseert de Janusz Korczak Stichting weer een studie- en ontmoetingsdag op zaterdag 21 april 2007 in het gebouw van de Academie voor Psychotherapie te Amsterdam. Een dag waarop iedereen die geïnspireerd is door en geïnteresseerd is in Korczak, welkom is. Noteer vast de datum in uw agenda. Het is een heel bijzondere dag, want de Korczak Stichting bestaat 25 jaar!

Datum: 21 april 2007.

Thema: 'Korczak, een blijvende inspiratie voor onderwijs en opvoeding'.

Voordracht door prof. Luc Stevens.

Workshops:

- Hoe vertel je verhalen aan kinderen?
- Hoe lezen we Korczak; een mini-leerhuis.
- Coöperatief leren op school.

Internationale Conferentie Janusz Korczak Stichting

De Janusz Korczak Stichting organiseert ter gelegenheid van haar 25-jarig jubileum van 22 tot 28 september 2007

een vijfdaagse internationale ontmoeting voor werkers in de jeugdhulpverlening, zorginstellingen, onderwijs, sociaal-maatschappelijk werk, kinderopvang en dergelijke. Tijdens de conferentie worden acht thema's aan de orde gesteld waaruit men een keuze kan maken.

De thema's zijn:

- Opgroeien in twee culturen.
- De noodzaak van een opvoeding tot mondige, actief participerende burgers.
- Kinderen en jongeren en de media. Risico's en nieuwe mogelijkheden.
- Het recht van het kind op seksualiteit.
- Leren voor het leven. Hoe kunnen kinderen en jongeren actief betrokken worden bij hun eigen leerproces?
- De integratie van jongeren met een lichamelijke of verstandelijke beperking in onze samenleving.
- Het recht van het kind op geestelijke, emotionele en lichamelijke bescherming en integriteit.
- Hoe kunnen we kinderen en jongeren helpen bij het omgaan met agressie?

De deelnemers kunnen deelnemen aan workshops, lezingen, 'open podium' (= vertellen over eigen projecten en ervaringen), ervaringen uitwisselen, et cetera.

Voor meer informatie, kijk op www.korczak.nl, of mail naar info@korczak.nl.

Vragen over vergoeding leerkrachten vormings- en godsdienstonderwijs

Beilen – Het CDA heeft in de commissie Welzijn vragen gesteld over de vergoeding voor leerkrachten die vormings- en godsdienstonderwijs geven.

Alle leerlingen op de openbare basisscholen in de gemeente kunnen vormings- en godsdienstonderwijs krijgen. De betreffende leerkrachten krijgen echter een lage lesuurvergoeding. Deze vergoeding ligt onder het niveau dat andere leerkrachten in het basisonderwijs verdienen.

Om het vak weer aantrekkelijker te maken kwam het college met het voorstel om het bedrag te verhogen tot het minimale bedrag dat voor leerkrachten wordt uitbetaald.

Een verhoging van de bestaande praktijk, maar in de ogen van het CDA niet helemaal voldoende. Tijdens de commissievergadering Welzijn heeft het CDA gevraagd waarom hiervoor is gekozen. Ook de Christen Unie en de VVD stelden vragen bij dit voorstel.

Uiteindelijk heeft het college het voorstel veranderd in een vergoeding die gemiddeld wordt betaald aan leerkrachten in het basisonderwijs. "Een hele verbetering", aldus het CDA.

(Uit de Veldenkrant van woensdag 7 februari 2007)

Agenda

- ✓ **23 maart 2007**
Studiedag VDLG in Utrecht.
Info: www.vdlinfo.nl
- ✓ **5 april 2007**
Alliantiedag 2007: 'human.nl live in Beeld en Geluid' in Hilversum.
Info: www.human.nl of infoalliantie@uvh.nl
- ✓ **14 april 2007**
Algemene Ledenvergadering LVHVO in Amersfoort.
Info: www.hvo.nl/beroepsvereniging_of_lvho@hvo.nl
- ✓ **21 april 2007**
Studie- en ontmoetingsdag Janusz Korczak Stichting in Amsterdam.
Info: www.korczak.nl of info@korczak.nl
- ✓ **21 juni 2007**
Kinderlagerhuisdebat
Info: www.hvo.nl of t.degroot@hvo.nl
- ✓ **21 juni 2007**
Wereldhumanismedag
Info: www.human.nl of infoalliantie@uvh.nl
- ✓ **27 juni 2007**
Landelijke diploma-uitreiking lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede graad in Utrecht (tweede, vierde en vijfde jaar).
Info: hvo@hvo.nl
- ✓ **Juni 2007**
Wereldhumanismefestival (ter gelegenheid van Wereldhumanismedag 21 juni), georganiseerd door HIVOS en Humanistische Alliantie, op Landgoed De Horst in Driebergen.
Info: www.human.nl of infoalliantie@uvh.nl
- ✓ **1 september 2007**
Startdag e-learning jaar opleiding leraar hvo en levensbeschouwing in Utrecht.
Info: hvo@hvo.nl
- ✓ **5 september 2007**
Start trainersopleiding 'Waarde(n)vol communiceren' in Boxtel.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl
- ✓ **8 september 2007**
Startdag (met diploma-uitreiking) lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de eerste graad in Utrecht.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl
- ✓ **20 september 2007**
Start lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede graad in Groningen.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl
- ✓ **20 september 2007**
Start avondopleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede graad in Apeldoorn.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl
- ✓ **22-28 september 2007**
Internationale Conferentie Janusz Korczak Stichting.
Info: www.korczak.nl of info@korczak.nl
- ✓ **4 oktober 2007**
Start lerarenopleiding hvo en levensbeschouwing van de tweede graad in Utrecht.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl
- ✓ **8 november 2007** (onder voorbehoud)
Socrateslezing, georganiseerd door de Humanistische Alliantie.
Info: infoalliantie@uvh.nl
- ✓ **20 november 2007**
Internationale Dag van de Kinderrechten.
- ✓ **10 december 2007**
Internationale Dag van de Rechten van de Mens.
- ✓ **Januari 2008**
Start verkorte opleiding hvo en levensbeschouwing voor groepsleraren basisonderwijs in Breda.
Info: www.hvo.nl of hvo@hvo.nl

Colofon

HVO Nieuws is een uitgave van de Stichting HVO, humanistisch centrum voor onderwijs en opvoeding, en verschijnt twee keer per jaar.

De nieuwsbrief is bestemd voor hvo-leraren, regioleden, leden van de Humanistische Alliantie en overige belangstellenden. De nieuwsbrief kan op aanvraag gratis toegezonden worden.

Deze nieuwsbrief is gedrukt op Biotop 120 gr.

Eindredactie: Jeannine Corneille
Vormgeving: APS, Caro Dijkman
Foto's: Heleen Blaazer, p.15
Jeannine Corneille, p.3
Marijke van de Hel, p. 20/21
Dick Knip, p.10
U-SEE, Zoetermeer,
alle andere foto's inclusief omslag
Druk: Giethoorn Ten-Brink, Meppel

Redactie-adres:
Postbus 85475, 3508 AL Utrecht
tel.: 030 - 28 56 663
fax: 030 - 28 56 891
e-mail: hvo@hvo.nl
internet: www.hvo.nl

Verschijningsdatum volgende HVO Nieuws:
17 oktober 2007.
Sluitingsdatum kopij: 11 september 2007.